

SU-NYTT

Stockholms universitetsnytt

3/2003

Pengar till
mångfalden

Ja till empatin

Demokrati
och byråkrati

Låt oss ta en svängom sid 19

SU-NYTT 3/2003

SU-NYTT
är personaltidningen vid Stockholms universitet.
Tidningens upplaga är 6 500 exemplar.

Adress:
SU-Nytt, Bloms hus
Universitetsvägen 10
106 91 Stockholm

Nästa nummer:
Utkommer 19/6
Manusstopp 23/5
Företagsannonser senast 15/5

Ansvarig utgivare:
Anette Norberg
Enheten för kommunikation och samverkan
E-post: anette.norberg@eks.su.se
Tfn: 08-16 22 55
Fax: 08-15 36 93

Redaktör:
Johan Kvickström
Enheten för kommunikation och samverkan
E-post: johan.kvickstrom@eks.su.se
Tfn: 08-16 44 64 Fax: 08-15 36 93

Annonser (prislista) och grafisk form:
Nils Rozkalns/Enheten för IT och media
E-post: nils.rozkalns@it.su.se
Tfn: 08-16 10 75 Fax: 08-16 12 50

Evelina Ljungström/Enheten för IT och media
E-post: evelina.ljungstrom@it.su.se
Tfn: 08-16 29 02 Fax: 08-16 12 50

Tidningens fotografer:
ORASIS Foto: Mia Åkermark/MÅ
och Georgios Athanasiadis/GA

Prenumerationer och adressändring:
Fast anställda erhåller tidningen utan kostnad. Övriga kan bli prenumerant.
Meddela adressändringar till:
Johan Kvickström, fax: 08-15 36 93.
Postadress: Enheten för kommunikation och samverkan, Stockholms universitet, Bloms hus, 106 91 Stockholm.

Redaktionen förbehåller sig rätten att vid behov korta i insända manus. Skriv därför kort redan från början.
Insända manus returneras ej.
Ej signerat material ansvarar redaktionen för.

ISSN 1103-2375

Njut av naturen på universitetsområdet

Hening Rodhe
DEKANUS VID DEN
NATURVETENSKAPLIGA FAKULTETEN

Det vackra universitetsområdet i Frescati är en unik tillgång för vår arbetsmiljö. Det är inte utan skäl som området ingår i världens enda nationalstadspark. Vi ska inte bara värna om denna fantastiska miljö, vi ska också utnyttja den och njuta av den.

På campus och i dess omgivning finns såväl ursprunglig natur, bland annat ekbackar, vassvikar och barrskogsklädda kullar, som rester av det så kallade experimentalfältet med fruktträd och förvildade växter.

Se på de utsökt vackra Ornäsbjörkarna med sina speciella, flikiga blad framför Grenska villan. De tycks ha klarat sig bra trots de vägar och kulvertar som byggdes alldeles intill i samband med Geohusets tillkomst häromåret. På den lilla söderslätten framför dessa björkar kan man njuta av vårens första gula vintergäck, ofta redan i början av mars. Lite senare är samma slänt fylld av en förvildad form av nunneört.

Den magnifika gräppopeln framför Bloms hus ger också karaktär åt området. I dess krona sitter ofta ringduvan och kuttrar. Ni har kanske noterat att detta jätteträd, liksom många andra träd, nyligen blivit utmärkt med diskreta namnskyltar.

De svarta och vita gässen som man ibland ser beta på gräsmattorna på sommaren är oftast den vitkindade arten, som egentligen hör hemma i Arktis men som numera också har en

livskraftig häckande stam i Stockholmsområdet, framför allt på Fjäderholmarna. Dess större och klumpigare kusin kanadagäsen kan man också få se på campus.

Steglitsen är en vackert färgad fågel som ofta ses på området sommartid. Titta bland träden på den lilla kullen med lusthuset straxt söder om Arrhenislaboratoriets biologibyggnader och lyssna efter ett spetsigt "tickelitt" eller "steglits".

Den som jobbar över på kvällar under vintervintern kan ibland höra kattugglans hoande på hemvägen. Ett ugglepar häckar i en hålig ek bara några stenkast från tunnelbanestationen. Senare under våren, i maj och juni, sjunger ofta näktergalar på flera ställen i området, bland annat i slänsnären strax norr om Arrheniuslaboratoriet. I samma slänsnär kan man under vinterkvällar se traktens alla skator, ibland mer än 20 stycken, samlas för övernattning med socialt umgänge.

För den som vill uppleva något riktigt spännande i fågelväg kan jag rekommendera en lunchvandring till det lilla Lappkärrret där sällsyntheter som smådopping och snatterand regelbundet häckar tillsammans med svanar, sothöns, viggår och andra mera välkända arter.

Vi har en fantastisk arbetsplats här i Frescati. Passa på att se och lyssna på allt vackert omkring oss. ■

OMSLAGSBILDEN: ORASIS FOTO/GA

När Stockholmsoperans balettmästare Selinder på 1840-talet började samla in och folkliga danser i sina egna uppsättningar föddes folkdansen. Dessa scendanser spred sig via de nybildade

folkdanslagen, och idag dansar ungefär 250 000 svenskar i alla åldrar folkdans. Medlemmarna i Akademiska folkdanslaget är några av dem som för traditionen vidare av hjärtans lust.

Så kan vi locka studieovana ungdomar till Stockholms universitet

Projektet Rekrytering och Mångfald syftar till att få fler ungdomar, framför allt från gymnasier med en låg övergång till universitetet, att bli intresserade av högskolestudier. Projektet som pågått sedan 2001 har nu tilldelats medel från regeringens rekryteringsdelegation.

– Vi försöker visa gymnasieeleverna att det finns alternativ, säger Amel Gorani, en av projektledarna.

Projektet Rekrytering och Mångfald (rom) är ett av de 29 projekt som fått medel från Rekryteringsdelegationen, regeringens inrättade delegation för mångfald i högskolan. Pengarna ska användas till att fortsätta driva projektet fram till årsskiftet 2004–2005.

rom drivs av Stockholms universitets studentkår i samarbete med Studentbyrån med syftet att uppmuntra gymnasieelever till högskolestudier, helst då vid Stockholms universitet. I projektet samarbetar man med skolor som har en låg övergång till högskolan.

– Vi vill göra universitetet lite mindre främmande och visa att det inte är konstigt eller för svårt att studera, säger Amel Gorani.

Studenter från universitetet ställer upp som läxhjälpare och skolinformatörer åker ut i skolorna och berättar om hur det är att studera. Dessutom hjälper rom till med att ordna praoplatsen både inom och utanför universitetet åt eleverna. Skolorna får även besök av universitetets forskare, som berättar om ämnen utifrån vad skolorna efterfrågar. rom försöker då hitta föreläsare med olika åldrar, stilar och bakgrund. Gymnasieeleverna får också besöka universitetet. I april anordnades till exempel en studiedag för två gymnasieklasser från Skärholmens gymnasium och en klass från Westerlundiska gymnasiet i Enköping.

– Många av våra elever har svårt att föreställa sig att de kan studera vid universitetet. Genom ett sådant här besök kan de tänka sig in i universitetsmiljön

och se att det inte är en annan värld, säger Ulla Åström, en av lärarna från Skärholmens gymnasium.

Projektledarna Amel Gorani och Ann Werner berättar att det inte är lätt att nå fram till eleverna, bland annat eftersom det bland eleverna inte anses tufft att vilja studera.

– Det är svårt att jobba med studieomotiverade. Många uppskattar nog det vi gör men säger inget. Vi är dock säkra på att det vi gör innebär en skillnad, säger Amel Gorani.

– Det finns en okunskap om högre studier bland de elever vi möter och den okunskapen vill vi påverka. Även om eleverna inte lyssnar på allt så tar de till sig något av det vi säger, säger Ann Werner. ■

Mer läxhjälp och fler praoplats behövs. Intresserad? Kontakta projektledarna, tfn 674 6242/674 6208, eller via e-post: rom@sus.su.se

TEXT: MARIA SANDQVIST
FOTO: ORASIS FOTO

Amel Gorani och Ann Werner leder projektet Rekrytering och Mångfald.

Nya utvärderingar

– historia, ekonomisk historia och miljökurserna

Högskoleverkets (HSV) utvärderingar av landets grund- och forskarutbildningar fortsätter. Under vintern har ytterligare tre ämnen redovisats – historia, ekonomisk historia och miljövetenskap. Utbildningarna håller enligt HSV god kvalitet men det finns en del problem. De institutioner som blivit utvärderade ger blandade omdömen om utvärderingarna. De menar att arbetet i sig är nyttigt och positivt men att det är alltför stort och inte står i proportion till resultatet.

– Arbetet har varit intressant och mötet med bedömargruppen var positivt. Det känns dock som om bedömningen trots ett stort förarbete bygger mycket på slumpmässiga iakttagelser vid platsbesöket, säger Göran Dahlbäck, prefekt vid Historiska institutionen.

– Utvärderingen har en positiv grundton och det gör att det är lättare att ta till sig kritiken. Vi hade dock gärna sett att HSV tänkt på extra resurser för själva arbetet, säger Gunilla Petersson, prefekt vid Ekonomisk-historiska institutionen.

– Arbetet har varit en grund för en annan typ av reflektion på vår utbildning vilket är nyttigt. Dock hade det varit bra med mer preciserade anvisningar och tydligare mål, säger Peter Schlyter, studierektor för miljöutbildning vid Institutionen för naturgeografi och kvartärgeologi.

– Det är viktigt att utvärdera miljöutbildningar eftersom det finns så många. Det var bra att både utanför och inom institutionen sprida att vår miljökurs finns. Men bedömnarna säger egentligen bara det vi själva berättat, säger Marie Öhman, prefekt vid Institutionen för

biologisk grundutbildning (big).

Institutionerna har förslag på hur utvärderingarna skulle kunna göras bättre.

– Det hade varit intressant om vi hade fått välja ett antal problemområden som bedömargruppen kunde ha gått in djupare på, säger Gunilla Petersson.

– Det som inte mäts i utvärderingen är kvaliteten på resultaten utan allt i den bygger på självvärderingen. I första hand mäts det kvantitativa och det är svårt att gå in på det kvalitativa. Det skulle kräva att man kvalitetsprovade uppsatser och avhandlingar men det är nog svårt att ordna resurser till en sådan undersökning, säger Göran Dahlbäck.

– HSV borde kunna genomföra mer skraddarsyddna utvärderingar för stora institutioner eftersom det vore mer funktionellt att utvärdera helheten, det vill säga hela institutionen istället för enstaka kurser. Det blir annars mycket arbete, säger Peter Schlyter.

Historia

Stockholms universitets grund- och forskarutbildning i historia är av mycket hög kvalitet med en god bredd och en väl genomtänkt och konsekvent genomförd struktur. Dessutom lyckas man bra med att få med genusperspektivet i utbildningen.

– Det känns bra med ett gott omdöme såklart. Vi hade väntat oss mer om det mest påtagliga, nämligen att vi idag på grund av en del tjänstledigheter har ett ganska stort antal vikarier som undervisar. Vi har visserligen haft förmånen att kunna rekrytera disputerade som vikarier men det är ändå inte riktigt bra. Det är dock svårt att lösa, säger Göran Dahlbäck, prefekt.

Institutionen rekommenderas att

öka antalet undervisningstillfällen på d-nivå.

– Vi har undervisning på tre av fyra kurser på d-nivån och den fjärde kursen är självständig läsning. Vi menar att på den nivån bör studenterna kunna klara av det.

Landets historiestudenter anser att de lär sig att göra självständiga, kritiska bedömningar. Här skiljer sig historiestudenterna från majoriteten av Sveriges studenter enligt Studentspegeln 2002.

– Det har alltid varit ett mål inom historieämnet att genom seminarieformen utveckla studenternas kritiska tänkande.

Ekonomisk historia

Utvärderingen av ekonomisk historia genomfördes lite annorlunda än HSV:s andra utvärderingar av Sveriges grund- och forskarutbildningar. Bland annat hade bedömargruppen och lärosätena ett dialogmöte som avslutning. Dessutom utvärderas lärosätena komparativt och tas inte upp separat i rapporten.

– Det tog mer tid men det är bra att få se jämförelsen. Vid slutmötet var alla universiteten och högskolorna positiva till det upplägget, berättar Gunilla Petersson, prefekt.

Institutionens utbildning har enligt bedömnarna en mycket hög akademisk standard, välkvalificerade lärare och en internationellt erkänd forskning.

– Det är roligt att de framhåller att vår forskning håller internationell klass och att grundutbildningen är gedigen och välorganiserad.

Dock påpekar gruppen att det i Sverige är för få studenter som fördjupar sig i ämnet och att de som går vidare till högre nivåer har problem med att bli

Stockholms universitet har en lång historia. Men kloka utvärderingar har inte alltid gjorts.

klara med sina uppsatser och avhandlingar inom utsatt tid.

– På grundutbildningen har vi på senare år nått bättre resultat genom att sätta deadlines och ställa andra krav om det drar ut på tiden. När det gäller doktorsavhandlingar är det svårt eftersom doktoranderna tror att om de kortar avhandlingen minskar chansen att få externa forskningsmedel. Det är en viktig uppgift för framför allt handledarna att förklara att det inte stämmer.

Miljöutbildningar

Det finns många miljöutbildningar i Sverige och de är enligt hsv av varierande kvalitet. Vid universitetet utvärderades två magisterkurser på 40 poäng – den tvärvetenskapliga utbildningen i miljöledning och miljörevision vid big respektive miljö- och hälsoskydd för naturvetare vid Institutionen för naturgeografi och kvartärgeologi.

– hsv gav oss ett gott betyg på vår utbildning. Det är bra både för presumtiva studenters intryck av oss och för fakulteten. Fakulteten planerar nämligen en miljövetenskaplig linje och utvärderingen är en viktig del i den planeringen,

säger Marie Öhman, prefekt.

big rekommenderas att fortsätta utvecklingen av programmet och bredda antagningen till att inkludera jurister, något man också kommer att göra. Dessutom bör man planera en utvidgning av omfånget till 60 poäng för att ge en bättre möjlighet till djup i utbildningen.

– Men studenterna har redan ett djup – i andra ämnen. Det märks genom att de ställer andra frågor än grundkursstudenterna och det går också att ställa andra krav på dem, säger Birgitta Åkerman, studievägledare vid big.

Utbildningen anses av bedömarna som lite spretig, det vill säga det är för mycket arbetsmarknadsanpassning och för lite vetenskap.

– Vi har valt att göra den mer samhällsanpassad eftersom det finns andra alternativ för dem som istället vill fortsätta med forskarutbildning, säger Marie Öhman.

Utbildningen i miljö- och hälsoskydd erbjuder enligt bedömarna naturvetarstudenterna en möjlighet att tydligt konkretisera sina kunskaper för arbetsmarknaden.

– Våra studenter är också efterfrågade på arbetsmarknaden och de får jobb, en del redan innan de gått klart utbildningen, berättar Peter Schlyter, studierektor för miljöutbildning, och fortsätter:

– Vi står oss bra i jämförelsen. Det underlättar i tvärvetenskapliga utbildningar, som miljöutbildningar ofta är, att ha tillgång till ett stort universitets djup och bredd.

Bedömgargruppen menar att kurslitteraturen inte tillräckligt avspeglar den internationella utvecklingen men Peter Schlyter håller inte med.

– Vi reviderar kurslitteraturen varje år och har till exempel med den senaste eu-lagstiftningen. Våra lärare är ju också forskare som tar del av den senaste internationella forskningen inom sina områden. Samtidigt är utbildningen ju yrkesförberedande och därför mycket beroende av svenska regler och myndigheter. ■

Rapporterna finns på Högskoleverkets

TEXT: MARIA SANDQVIST

Demokrati och byråkrati

SCORE studerar vår offentliga förvaltning

Den stora svenska offentliga sektorn innebär gott om möjligheter att studera olika aspekter av organisationer och offentlig förvaltning. Vid SCORE arbetar några av landets tongivande forskare. Där engagerar man sig allt mer för demokratifrågor.

– Vi studerar inte partier eller demokrati på gräsrotsnivå. Vi ställer snarare frågor om förvaltningen, hur effektiv den är, hur demokratisk den är och om den kan förändras, säger Rune Premfors, forskningsledare och nytitillträdd föreståndare vid score.

Demokratifrågorna har länge funnits som en naturlig del av forskningen vid score. Nu har de samlats i centrumets tredje forskningstema, demokrati och organisation. En aktuell forskningsfråga rör det som kallas målstyrning eller resultatstyrning. Rune Premfors tvekar inte att bli politisk. Han anser att det ger alltför stor makt åt tjänstemännen.

– I den senaste forskningspolitiska proppen framhåller regeringen att resultatstyrningen fungerar bra. Vi har en annan uppfattning än regeringen, säger han.

Tidigare detaljreglerade regeringen myndigheterna via budgetbeslut och olika direktiv. Med resultatstyrning ska politiker formulera konkreta mål för sina områden. Men i realiteten styr tjänstemännen, hävdar Rune Premfors.

– Samhällsfrågorna blir alltmer

komplexa. Politikerna behöver hjälp av tjänstemännen för att formulera mål. Men vem styr tjänstemännen? Politikerna eller tjänstemännen själva? Det är en viktig demokratifråga.

Invändningarna framfördes redan i förra årets förvaltningspolitiska utredning, där en tredjedel av deltagarna kom från score. Ett tecken på score:s stora inflytande i svensk politik?

– Ibland känns det inte som vi har något inflytande annat än inom gruppen. Men ofta får vi signaler från politiker och tjänstemän på att de är medvetna om vad vi sysslar med och vilka ställningstaganden vi gör i olika frågor.

score ägnar sig dock inte åt uppdragsforskning, även om intresset är stort, enligt Rune Premfors. Istället arbetar centrumet uteslutande med mångvetenskaplig grundforskning. Listan över pågående projekt är bred. Konsekvenserna för den svenska försvarsmaterieförsörjningen av en europeiserad försvarspolitik, organiseringen av Internet och användandet av frivilliga märkningssystem inom miljöpolitiken är några exempel på pågående projekt.

De senaste tolv åren har svensk

forskning om offentlig sektor finansierats med totalt 160 miljoner kronor från början via forskningsrådet hsfr, som i dag är en del av Vetenskapsrådet. Pengarna bidrog bland annat till att grunda score för ett drygt decennium sedan.

Nyligen möttes forskare och tjänstemän vid en konferens, där forskningsprogrammet sammanfattades. Bland annat presenterades en utvärdering som bjuder på smickrande läsning för Rune Premfors och hans score-kollegor. Rapporten talar om "utomordentligt god forskning" och framhåller score:s betydelse i den internationella forskningsdebatten inom området.

Även om Rune Premfors inte döljer att han politiskt står till vänster, betonar han att score rymmer de flesta politiska inriktningar.

– Man behöver inte älska den offentliga sektorn för att forska här. Men man måste åtminstone vara fascinerad av den. ■

TEXT: HENRIK LUNDSTRÖM

FOTO: ORASIS FOTO/GA

fakta score - Stockholm centre for organisational research

score är ett av landets två centra som studerar olika aspekter av hur den offentliga sektorn arbetar och organiseras. Centrumet är mångvetenskapligt – de flesta forskarna är företagsekonomer och statsvetare, men här finns även sociologer, socialantropologer och historiker. score startades 1992 och drivs gemensamt av Stockholms universitet och Handelshögskolan i Stockholm. I dag arbetar 35 personer, forskare och administrativ personal i lokalerna i Kräftriket.

I april möttes forskare och tjänstemän när det nationella forskningsprogrammet om offentlig sektor utvärderades. Konferensdeltagarna tog del av övergripande resultat och fick också en chans att diskutera framtida strategier.

Studerar politiken inifrån

– en unik inblick i slutna förhandlingar

Hur går det till när EU:s femton medlemsstater enas om gemensamma beslut? SCORE-doktoranden Renita Thedvall åkte till Bryssel för att få svar.

Renita Thedvall är socialantropolog med intresse för arbetsmarknadsfrågor. Med hjälp av förstahandsinformation, personliga kontakter och intervjuer, studerar hon relationen mellan medlemsstaterna och eu-kommissionen. Tre månaders praktik vid kommissionens generaldirektorat för sysselsättning och sociala frågor under 2001 gav henne möjligheten att dels följa de annars slutna förhandlingarna i sysselsättningskommittén, där kommissionen och medlemsländerna regelbundet träffas för att diskutera arbetsmarknadspolitik, dels att följa de svenska delegaternas förberedelser inför varje möte.

– I kommittén lägger kommissionen fram sina förslag och medlemsländernas delegater kommer med synpunkter. Jag funderar över vilka delegater som närvarar och varför delegaterna agerar som de gör. Men det hinna jag sällan med under pågående möte. Då försöker jag för brinnande livet skriva ner allt som sägs, berättar Renita Thedvall.

Kulturella skillnader

Unionen har sedan flera år en gemensam sysselsättningsstrategi, som i slutändan ska skapa "fler och bättre jobb". I strategin ingår att årligen utvärdera hur medlemsländerna lyckas nå de gemensamma delmålen, med hjälp av ett hundratal olika indikatorer. En av sysselsättningskommitténs uppgifter är att välja indikatorer, men det går inte alltid att komma överens.

– När det gäller att visa arbetstagarernas möjligheter att påverka sin arbetsituation ville Sverige mäta i termer av kollektivavtal. För England var det inte självklart. De har inte så starka fack och få kollektivavtal. Det slutade med att kommittén valde att mäta både i kol-

Renita Thedvall är socialantropolog och doktorand vid score. Intresset för arbetsmarknadspolitik ledde henne till Bryssel och EU-kommissionen, där hon träffade delegater och närvarade vid möten i sysselsättningskommittén.

lektivavtal och antalet strejkdagar.

Renita Thedvall kan peka på flera liknande exempel hur medlemsländernas kulturella och politiska förutsättningar påverkar deras agerande. Eftersom kommittén inte är offentlig, är hon tveksam till vad hon kan avslöja utan att dra på sig kritik.

– Jag har lovat kommissionen att inte berätta detaljer. Däremot tänker jag i avhandlingen diskutera idén bakom indikatorerna.

Indikatorer används i allt högre utsträckning som ett politiskt styrmedel – Renita Thedvall talar om "the audit society" – och detta sägs öka transparensen, öppenheten. Renita

Thedvall anser dock att exemplet ovan visar att indikatorerna inte är så objektiva som man från politiskt håll ofta framhåller.

– I idén att utveckla indikatorer ligger föreställningen att det finns en objektiv verklighet som är mätbar, men jag ifrågasätter det. För mig är det tydligt att man vid förhandlingar snarare försöker hitta en gemensam lösning, säger Renita Thedvall som hoppas presentera och försvara sin avhandling nästa höst. ■

TEXT: HENRIK LUNDSTRÖM
FOTO: ORASIS FOTO/GA

Kapplöpning om att beskriva konstgjord antikropp

TEXT: ANDREAS NILSSON ILLUSTRATION: MARTIN HÖGBOM

Antikroppar deltar i kroppens immunförsvaret genom att känna igen främmande inkräktare. Syntetiska molekyler med samma egenskaper är en ny forskningsgren som förutom medicinska tillämpningar även kan användas inom industriella processer. De första rönen kring hur de här konstgjorda antikropparna fungerar presenteras i ny forskning vid universitetet.

Antikroppar kan känna igen ett enda protein bland tusentals andra, till exempel på cellytan av en bakterie. Därmed hjälper de immunförsvaret att hitta och oskadliggöra farliga molekyler i kroppen.

– Den här förmågan att binda till utvalda proteiner gör antikroppar mycket intressanta inom bioteknologin. De kan till exempel användas för att identifiera och behandla sjukdomar eller rena fram olika biologiska substanser, säger Martin Högbom som är doktorand vid Institutionen för biokemi och biofysik.

Han forskar kring hur olika biologiska molekyler ser ut och har precis presenterat den första beskrivningen av hur en syntetisk antikropp ser ut och fungerar. Anledningen till att man tillverkar skraddarsyddna antikroppar är flera. Dels gör de enkla molekylerna det lättare att studera mekanismerna bakom förmågan att binda till andra molekyler, dels kräver produktionen av biologiska antikroppar djurförsök som är dyra och besvärliga att arbeta med.

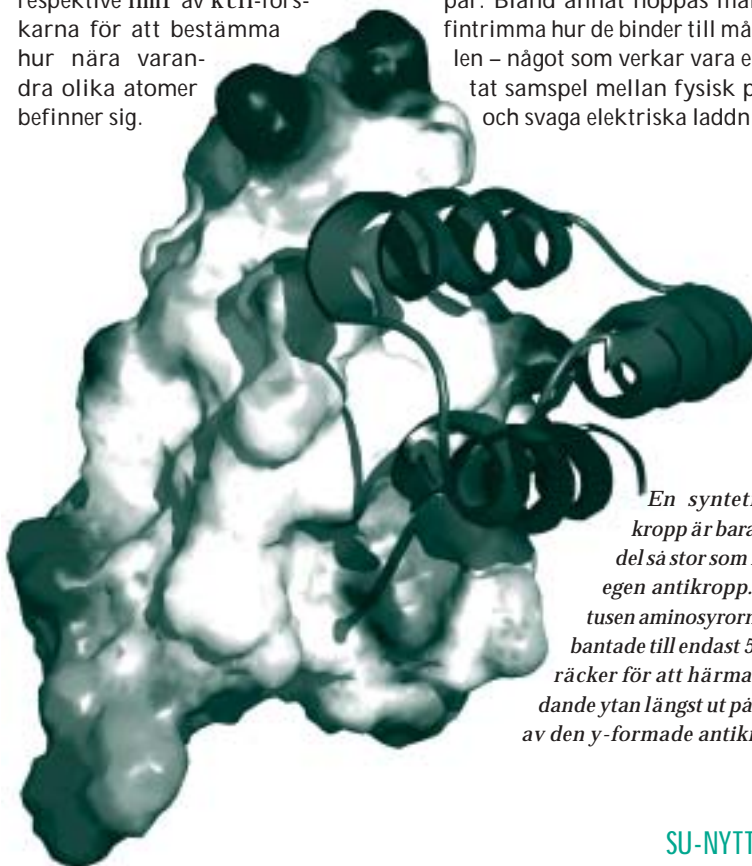
– Forskningen kring de här molekylerna är helt ny och vi har gjort flera överraskande och lovande upptäckter. Trots att den syntetiska antikroppen bara är en tjugondel så stor som sin biologiska motsvarighet binder den på samma sätt och med lika stor yta till sitt målprotein.

Den nu framgångsrika forskningsnyheten hade dock kunnat få ett snöpligt slut. Mitt under arbetet med att bestämma strukturen på antikroppen upptäckte Martin Högbom att han

inte var ensam om att studera den lilla molekylen.

– På ett stort proteinstrukturmöte upptäckte jag att en grupp på kth höll på med att ta fram data på samma antikropp – det var minst sagt en överraskning!

Istället för att försöka hinna före varandra beslöt dock "konkurrenterna" att gå ut med forskningsrönen tillsammans. Två olika metoder hade använts – röntgenkristallografi av Martin Högbom för att kartlägga positionen hos varje atom i molekylen, respektive nmr av kth-forskarna för att bestämma hur nära varandra olika atomer befinner sig.

Studier av hur den konstgjorda molekylen binder till sitt målprotein kan ge en bättre förståelse av antikropparnas unika egenskaper att hitta och fästa till specifika proteiner.

De två artiklarna publicerades i samma nummer av amerikanska vetenskapsakademiens tidskrift *Proceedings of the National Academy of Sciences* i mars.

– Den lite udda situationen utvecklade sig till något riktigt bra. Resultatet från de båda studierna bekräftar och kompletterar varandra. Den samlade insatsen satte också extra fokus på forskningen och fick tidskriften att lyfta det till en viktig nyhet.

Med kunskaperna om det exakta utseendet finns nu en bas för att vidareutveckla andra syntetiska antikroppar. Bland annat hoppas man kunna fintrimma hur de binder till målproteinet – något som verkar vara ett intrikat samspel mellan fysisk passform och svaga elektriska laddningar. ■

En syntetisk antikropp är bara en bråkdel så stor som kroppens egen antikropp. De över tusen aminosyror är nedbantade till endast 58 – vilket räcker för att härma den bindande ytan längst ut på armarna av den y-formade antikroppen.

Empati är en fråga om samverkan

TEXT: CALLE ARVIDSSON FOTO: ORASIS FOTO/GA

– Jag blev intresserad av empati när det slog mig hur fascinerande det egentligen är att det finns medvetna tankar och känslor utanför en själv, och att vi verkligen kan leva oss in i att andra är på samma sätt som vi själva, säger Jakob Håkansson vid Psykologiska institutet, som nyligen doktorerat i ämnet.

Psykologisk forskning brukar dela upp empati i vad som är tanke- eller känslororienterat och fokuserar sedan på den ena av dessa aspekter, men Jakob Håkansson vill se det som ett integrerat begrepp.

– Det är bara i forskning som man kan abstrahera begreppet empati och dela upp det i flera beståndsdelar. I verkligheten är det en sak – greppandet av en annans värld, tanke och känsla hänger ihop och ger en bild i människans medvetande, säger Jakob Håkansson, som fokuserat på vad som kännetecknar upplevelsen av empati, både hos den som visar empati och hos mottagaren. Han har funnit att vissa saker upplevs av bägge, och menar att

detta kan betraktas som kärnan i empati – mottagaren upplever känslor, den som visar empati bryr sig om mottagaren och förstår hans eller hennes känslor och situation, och har själv upplevt liknande saker tidigare.

– Empati är inte bara något som finns i huvudet på den som visar empati, utan också hos mottagaren, och i kommunikationen mellan dessa, säger Jakob Håkansson.

Manifesta uttryck spelade också roll för hur försökspersonerna i Jakob

Håkanssons undersökning skattade graden av empati. Att bara uttrycka förståelse upplevdes inte som empatiskt.

– Man måste handla för att uppfattas som empatisk. Att bara säga att man bryr sig tror inte andra på – handlingen är kvittot på empatin, säger Jakob Håkansson.

Han har också funnit att det är vanligast att det föreligger en svår situation för den utsatta personen för att vi ska känna empati för honom eller henne. ■

En liten flicka tröstas av sin dagis-kompis. Jakob Håkanssons forskning visar att empati handlar om att agera.

Äganderätten – själv eller gemensamt

Magnus Jedenheim-Edling vid Statsvetenskapliga institutionen har i sin avhandling som berör politisk teori studerat teoretiska aspekter av den begreppsutveckling som används för analyser av äganderätten.

– Jag hävdar i min begreppsanalys att självägande och gemensamt ägande går att förena och att ur den aspekten är frihet och jämlikhet förenliga, en gammal diskussionsfråga inom politisk teori, säger Magnus Jedenheim-Edling, och fortsätter:

– Det här är kontroversiellt eftersom idéer om självägare traditionellt sett är en högerposition, och tanken om ett gemensamt världsägare på samma sätt är en vänsterposition.

Tidigare forskning har hävdat att självägarekapet är knutet till den syn

på ägande som kommer till uttryck i libertarianismen enligt Magnus Jedenheim-Edling.

– Många argumenterar för att självägarekap och gemensamt världsägarekap är oförenliga värden och att man därför måste offra det ena för att kunna åtnjuta det andra, men jag menar att andra människors oinskränkta äganderätt skulle komma att utgöra ett hinder för individen. Så för att äga sig själv effektivt och till exempel kunna röra sig någorlunda fritt i världen så måste man ha åtminstone en minimal tillgång till externa resurser, säger Magnus Jedenheim-Edling.

– Givet att människor är rationella kan man anta att de kommer att lösa problem som uppstår i det gemensamma ägandet genom att komma fram

till avtal med varandra. Tidigare forskning har fokuserat på den situation som råder innan förhandlingen, men jag menar att man istället ska fokusera på det avtal förhandlarna sluter. ■

TEXT: CALLE ARVIDSON

Libertarianism (eng., av libertarian 'frihetsivrare', av liberty 'frihet'), benämning på politisk-filosofiska idéer som betraktar individens frihet från tvång som grundläggande värde, oberoende av om tvånget utgår ifrån andra individer eller staten. Definitionen är långt ifrån entydig och gränsen till nyliberalism och liberalism oklar.

Källa: Nationalencyklopedin

Borta bra men hemma bäst, tycker sälen

Gräsälsstammen i Östersjön var länge hotad av jakt och gifter, men ökade igen efter att ha blivit fredad. Nu har jakten på säl återupptagits, och detta kan hota lokala sälpopulationer enligt Olle Karlsson vid Zoologiska institutionen.

Olle Karlsson har för sitt avhandlingsarbete deltagit i flera olika typer av studier för att utröna populationsstrukturer, rörlighet och i vilken grad Östersjöns gräsäl är stationära. Undersökningarna pekar på att Östersjöns gräsäl inte består av en enhetlig population utan av flera fristående grupper, och visar att de flesta sälarna lever stationärt, men att enstaka individer kan röra sig långa sträckor.

I en första studie i samarbete med Sveriges Lantbruksuniversitet i Umeå sattes satellitsändare på gräsäl i Bottenviken för att se hur djuren rör sig. I en annan studie

identifierades och studerades enskilda sälarna genom sina individuella pälsmönster. Olle Karlsson har också undersökt fetttsyresammansättningen i sälarnas späcklager på djur i olika sälpopulationer i Bottenviken och Estland. Detta ger en bild av var djuren har befunnit sig i ett kortare perspektiv eftersom olika typer av bytesdjur har olika fettsammansättning. Han har också jämfört skallstorlek på gräsäl i Östersjön med gräsäl som lever utanför Storbritannien och funnit skillnader, däremot har materialet varit för litet för att kunna visa på eventuella skillnader mellan olika populationer i Östersjön. I en sista studie har dna-analyser gjorts på skinnprover som samlats in från djur som lever i olika populationer i Stockholms skärgård, Bottenviken och Estland. Det materialet, som delvis finns med i avhandlingen, kommer att analyseras klart under året.

Tillsammans med kollegor vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Umeå har Olle Karlsson undersökt hur gräsäl i Bottenviken rör sig.

TEXT: CALLE ARVIDSSON
FOTO: OLLE KARLSSON

– Man utgår från att Östersjöns gråsäl utgör en enhetlig population, men mycket tyder på att det istället rör sig om flera fristående populationer, säger Olle Karlsson.

Resurs blev skadedjur

Från att länge ha varit en viktig resurs som försåg människorna med päls, tran och kött, kom sälarna att ses som skadedjur när moderna material som gummi och linolja infördes. Sälens började klassas som en konkurrent till fisket. För 100 år sedan fanns det gott om gråsäl, omkring 100 000 djur i Östersjön. Sedan försvann den nästan helt och stammen var nere under 4 000 djur i slutet av 1970-talet. Den har under de senaste decennierna ökat igen, och idag finns det omkring 15 000 gråsäl i Östersjön.

– Den ökande sälstammen ställer till problem för fiskerinäringen, som ibland får redskap och fångster förstörda, men en viss skadenivå måste fiskerinäringen lära sig att acceptera. Idag görs jämförelser med skadenivån på 70- och början av 1980-talet när sälarna nästan var borta från våra kuster, säger Olle Karlsson.

Allmän jakt på gråsäl var tillåten fram till 1974 och skydds jakt till 1988 då den helt stoppades. Nu har Naturvårdsverket återinfört skydds jakt på säl i strid med Helsingforskommissionens rekommendationer. Jaktkvoterna baseras på antagandet att Östersjön har en enda gråsälstam och att djuren flyttar mellan olika sälskar. Men gråsälerna är mer platstrogen än vad som tidigare antagits.

– Man utgår från att Östersjöns gråsäl utgör en enhetlig population, men mycket tyder på att det istället rör sig om flera fristående populationer. Jakten i dess nuvarande utformning kan utgöra ett hot för lokala gråsälbestånd, säger Olle Karlsson.

Miljögifter

Sälstammen är utsatt för fler hot. En andra orsak till sälstammens minskning vid sidan av jakten var utsläppen av miljögifter, främst pcb och ddt. Många djur fick missbildade klor, ben och könsorgan. Idag har den typen av skador avtagit, men istället har tarmsår orsakade av parasiter ökat.

– Det här är unikt för sälarna i Östersjön och är deras näst vanligaste dödsorsak efter drunkning i fiskeredskap, säger Olle Karlsson.

– Idag är det inte någon som riktigt vet vilka effekter dagens kemikalieanvändning kommer att få, konsekvenserna av det vi vråker ut nu syns först om 10–15 år. Östersjön är ett av de smutsigaste haven som finns, och de forna öststaterna släpper ut mycket miljögifter. ■

Barnkonventionen berör

Solveig Hägglund, professor i pedagogik, Karlstads universitet

– Att informera och undervisa om barns och vuxnas fri- och rättigheter ingår i universitetets uppdrag. Universitet ska även utveckla och fördjupa kunskap om människors samhälleliga och politiska villkor och rättigheter. Därför ingår forskning om FN:s barnkonvention också i uppdraget. Genom detta kan barns rättigheter så småningom utvecklas till ett eget, självständigt kunskapsområde som på olika sätt kan integreras i högre utbildning.

– Då kan också en ibland sentimental och tom retorik omkring den lilla människans betydelse balanseras med ett substantiellt innehåll. Ett innehåll som är meningsfullt för såväl blivande lärare och socialarbetare som ingenjörer och ekonomer.

Arleta Dominiuk, juridikstudent, Södertörns högskola

– Jag tycker att det är oerhört viktigt att man tar upp Barnkonventionen i olika utbildningar. När jag läste en kurs om mänskliga rättigheter så hade vi en gästföreläsare från Röda korset som pratade om Barnkonventionen. Men det är inte tillräckligt.

– Det gäller särskilt när man utbildar sig till ett yrke där man kommer att arbeta med barn. Lärare, psykologer och jurister behöver till exempel veta mer om vad Barnkonventionen är och vilka rättigheter barn har. Det borde ingå automatiskt i deras utbildning.

Erik Lundberg, industriell ekonomi, Chalmers

– På min utbildning där företagsledning ofta kommer upp inser man att etiska frågor är väldigt viktiga. Även om man inte arbetar direkt mot barn är sådana frågor intressanta. För företag är dessutom ryktet mycket betydelsefullt.

– Företagsledningen har det yttersta ansvaret för företaget och då borde etiska frågor vara oerhört relevanta. Att arbeta med en underleverantör som sysslar med barnarbete ger väldigt dålig PR. Då är det bra att känna till Barnkonventionen och bara arbeta med företag som följer den.

Anna Davidson, förskollärare, Lärarhögskolan i Stockholm

– Det är lätt att tänka på utländska barn som far illa i första hand när det pratas om Barnkonventionen, men det handlar om svenska barn också. Alla barn ska må bra och detta borde få en större roll, bland annat i min utbildning.

– Jag skulle gärna se att man i någon form tog upp Barnkonventionen, men det ska inte handla om att plöja igenom en bunt papper. För att resultatet ska bli det bästa så ska man diskutera och verkligen bearbeta Barnkonventionen.

Barnkonventionen

FN antog Barnkonventionen 20 november 1989. I Sverige trädde konventionen i kraft 2 september 1990.

Barnkonventionen innehåller 54 artiklar som utgår från barns rättigheter. Enligt konventionen är barn en utsatt grupp som behöver omvårdnad och skydd. Genom konventionen får de grundläggande medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som baseras på fyra grundprinciper:

- Barnet har rätt till likvärdiga villkor.
- Barnets bästa ska tas hänsyn till vid alla beslut.
- Barnet har rätt till liv och utveckling.
- Barnet har rätt att säga sin mening och få den respekterad.

Hitills har 191 av FN:s medlemsstater anslutit sig till Barnkonventionen. Endast USA och Somalia står utanför.

Antologi om Barnkonventionen

Högskoleverket har tagit fram antologin *FN:s barnkonvention angår högskolan* (2003:6 R).

Antologin tar upp Barnkonventionens användning inom några av högskolans utbildningar. Den tar också upp hur universitet och högskolor kan förhålla sig till konventionen och på vilket sätt den angår högskolan.

Beställ den via e-post order@hsv.se, på tfn 08-795 23 45 eller ladda ned den på www.hsv.se.

Uppskattat projekt visar upp forskning i skolan

Poesiövningar, miljöforskning och utrotningshotade arter, eller kvinnor i Stockholms historia och myter om det farliga klottret. Bredden på forskningen som presenterades för gymnasieungdomar var stor när Stockholms stad traditionsenligt lät universitetets forskare komma ut i skolorna för att försöka öka intresset för högre utbildning

Kristy Beers Fägersten föreläste för gymnasieelever i Tensta.

– Vilka amerikanska svordomar kan ni?

Kristy Beers Fägersten vid Engelska institutionen får några blyga svar från eleverna i Tensta gymnasium. Hon är en av alla forskare som är ute och föreläser under årets Högskole- och näringslivsveckan.

– För mig är det första gången jag deltar och responsen har varit väldigt positiv – jag tror också att min forskning om hur svordomar används i olika sociala situationer är något som både kan intressera och ge en ganska informell föreläsning, säger hon.

Kristy Beers Fägersten berättade bland annat att hon studerat vilka svordomar som användes genom att tjuvlyssna på studenter i Florida. Med hjälp av "studentspioner" och enkäter undersökte hon också i vilka sammanhang svordomar används som gruppmarkörer för skillnader i ålder, kön och ras.

Språkläraren Viveka Nerell som valt ut föreläsningen ser Högskole- och näringslivsveckan som ett enkelt sätt att låta eleverna få kontakt med högskolan.

– Vi har även andra sätt att närma oss universitetet, bland annat besöker vi Språkdagarna. Men det unika med den här veckan är att den på ett enkelt sätt gör det möjligt att från smörgåsbordet av alla föreläsningar hitta ämnen som lockar och kan nå många elever, säger hon.

Under veckan har eleverna på Tensta gymnasium haft chansen att lyssna till ett 40-tal föreläsningar inom vitt skilda ämnen. Projektet sköts från Utbildningsförvaltningen på Stockholms stad, där Elisabeth Holmgren är en av två som arbetar med att engagera förra årets föreläsare och leta upp nya institutioner som kan vara intresserade av att vara med.

– Det är ett nöje att få arbeta med alla duktiga och enga-

gerade personer. Ända sedan starten har det varit en fantastisk uppslutning från universitetets forskare, som står för ungefär hälften av bidragen under veckan.

Utifrån svaren görs en katalog med alla föreläsningar – många forskare har flera olika inom sitt ämne. Gymnasieskolorna prickar sedan av vilka de är intresserade och forskarna får ett "turnéschema".

– Men vi skulle gärna ha mer samarbete med universitetet på fakultetsnivå för att kunna nå forskare och forskningsområden som är värda att lyfta fram, säger Elisabeth Holmgren.

Huvudmålet med arrangemanget är att motivera till fortsatta studier genom att ge kunskaper inom olika ämnen inför valen efter gymnasiet.

– Ett syfte är också att erbjuda eleverna förebilder och inspiratörer. Här är unga doktorander som kan berätta om sin egen ofta lite krokiga väg till att bli forskare viktig. De kan visa att de inte kommer från andra miljöer än eleverna själva.

Högskole- och näringslivsveckan

Ett hundratal forskare från regionens lärosäten och företag besöker Stockholm gymnasier under en vecka varje vår. Årets utbud av 220 olika föreläsningar resulterade i över 750 lektioner för nära 20 000 elever. Utbildningsförvaltningen på Stockholms stad ansvarar för projektet och sköter om planering och genomförande sedan 1995. Från början deltog endast naturvetenskapliga ämnen, men idag är veckan öppen för alla ämnesområden. ■

TEXT: ANDREAS NILSSON FOTO: ORASIS FOTO/GA

I BLICKFÅNGET

Hederslegionen till prorektor Gunnel Engwall

Prorektor Gunnel Engwall är en sju som förlänats 2003 la Légion d'Honneur för sina insatser för Frankrike. Ordenskansler Jean-Philippe Douin, som besökte Sverige för detta tillfälle, överlämnade ordensutmärkelserna. Ceremonin ägde rum torsdagen den 3 april på den franske ambassadörens residens. Enligt Frankrikes ambassadör i Stockholm, Patrick Imhaus har *"dessa personer var och en, inom sina respektive områden, bidragit till att stärka samarbetet och vänskapsbanden mellan våra båda länder, som har sett en fantastisk utveckling sedan Sveriges inträde i den Europeiska Unionen"*.

Forskare vid Fysikum och

Manne Siegbahnlaboratoriet publicerade i Nature.

I ett internationellt forskningsprojekt har svenska forskare, under ledning av Mats Larsson vid Fysikum, i samarbete med forskare från Berkeley, Kalifornien och Gemini Observatory, Hawaii, upptäckt att en vind av kosmisk strålning med låg energi blåser genom Vintergatan. Detta presenterades i den internationella vetenskapstidskriften Nature den 2 april.

Margareta Törnqvist får pris för cancerforskning

Margareta Törnqvist, docent i miljökemi, är en av två som får dela på Insamlingsstiftelsen Cancer- och Allergifondens miljömedicinska pris på 500 000 kronor. Hon får 250 000 kronor för sin banbrytande miljötoxikologiska forskning kring cancerframkallande ämnen. Det är giftskandalen vid tunnelbygget genom Hallandsåsen 1997 och Livsmedelsverkets omdiskuterade larm i april 2002 angående akrylamid i upphettad, till exempel stekt mat, som aktualiserats genom fondens val av mottagare av priset. Den andra mottagaren är professor Margareta Jägerstad vid Sveriges lantbruksuniversitet.

Gustafssonpriset till matematiken

Än en gång har det prestigefyllda Göran Gustafssonpriset gått till Stockholms universitet. I år är det Sergej Merkulov, professor vid Matematiska institutionen, som får ta emot prissumman på 4,6 miljoner kronor.

– Varför man valde att nominera just mig till priset vet jag inte riktigt. Men universitetet trodde väl kanske att jag skulle ha en chans att få det, säger 44-årige Sergej Merkulov blygsamt när SU-Nytt gratulerar honom.

Priset får han för sitt arbete inom den numerativa geometrin. Sergej Merkulov har i differentialgeometrin på ett avgörande sätt bidragit till att föra kunskapen vidare mot att kunna beskriva samtliga geometrier som är möjliga. Han har klassificerat alla lokala geometrier vi kan tänka oss.

Själv säger han att det tog honom sex år att lösa detta matematiska problem som ingen lyckats med på ungefär femtio år.

Numerativ geometri används av teoretiska fysiker för att göra förutsägelser inom den så kallade strängteorin. Strängteorin försöker, i sin tur, beskriva i princip allting i universum, allt ifrån atomer till galaxer. Längre saknades matematisk förståelse för dessa förutsägelser.

Till Stockholm kom Sergej Merkulov för ett år sedan, efter tio år som professor vid universitetet i Glasgow. Ursprungligen är han från Ryssland där han under många år arbetade vid Russian Academy of Science i Moskva.

Prispengarna gör att han nu kommer att kunna ägna ännu mer tid åt sin forskning.

– Det innebär att jag kommer att undervisa mindre. Dessutom får jag möjlighet att under några år anställa yngre forskare.

Förutom de 4,6 miljonerna får Sergej Merkulov också 100 000 kronor för privat bruk.

– Jag har inte bestämt vad jag ska göra för pengarna än. Kanske köper jag något till familjen. Vi har precis flyttat och det finns nog en hel del som behöver införskaffas till det nya huset. ■

TEXT: MADELEINE SALOMON

Irakkrigets tidningsbilder

Hur skildras Bush och Blair i Irakkriget? Hur framställs alliansens soldater och hur möter vi irakierna i bild? Finns det några bilder som sammanfattar situationen, som tolkar händelserna som pågår?

Professor Margaretha Rossholm Lagerlöf och forskarassistent Anna Tellgren vid Konstvetenskapliga institutionen analyserade i en föreläsning och ett offentligt samtal den 15 april hur Irakkriget iscensätts i tidningarnas bildmaterial. Forskarna har granskat hur Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet i sin rapportering ger en traditionell bild av segrare och förlorare i kriget. Seminariet var fullsatt.

Pengar till Nordiska detaljhandelshögskolan

Nordiska detaljhandelshögskolan (ndh) får 400 000 kronor från Samverkansdelegationen för "utveckling av distansutbildning och internationell lärmiljö" som det heter i beslutet. ndh håller till på Campus Roslagen i Norrtälje, och är en specialutbildning för civilekonomer inom detaljhandeln, där Företagsekonomiska institutionen svarar för den akademiska grundutbildningen.

Samverkansdelegationen har beslutat att dela ut 36 miljoner kronor till ett 20-tal projekt som gynnar regionalt samarbete om högre utbildning. De projekt som understöds ska främja rekryteringen till högskolan, men också skapa hållbar tillväxt i regionen. Delegationen tillsattes våren 2002 för att fördela 150 miljoner kronor som regeringen avsatt, och hittills har ett 70-tal projekt runt om i landet fått stöd.

Rektor och prorektor vid Stockholms universitet i höst

Professor och nuvarande prorektor Gunnel Engwall tjänstgör som rektor och Henning Rodhe, professor och nuvarande dekanus vid Naturvetenskapliga fakulteten, tjänstgör som prorektor under perioden 1 juli – 31 december 2003. Under tiden fortgår rekryteringen av ny rektor.

Det beslutade universitetsstyrelsen vid sitt sammanträde den 11 april med anledning av att Bertil Andersson som av universitetsstyrelsen föreslagits till ny rektor vid Stockholms universitet tackat nej till tjänsten.

Öppnare hus

Cirka 70 ämnen fanns representerade på årets Öppet hus den 25 mars som samlade mellan 2 000 och 3 000 besökare vilket är fler än förra året.

– Vi märker att besökarna hittar hit på olika sätt, genom sin skola, direktutskick, universitetets hemsida, vänner och bekanta samt vår annons i tunnelbanan. Det var första gången vi annonserade för öppet hus i tunnelbanan, berättar Karin Grelz vid Studentbyrån.

Liksom tidigare gavs seminarier i Södra huset och Geovetenskapens hus om hur det är att studera vid universitetet och vid de olika fakulteterna.

Nytt för i år var att det även anordnades seminarier på seneftermiddagen. Vid dem gavs information om universitetsstudier för sökande som inte kommer direkt från gymnasiet respektive med utländsk förutbildning.

I år fyller St Petersburg i Ryssland 300 år. Det firade Stockholms universitet den 27 mars med en föreläsning om *St Petersburg: Myt och verklighet* av professor Per-Arne Bodin vid Slaviska institutionen.

Staden grundades 1703 av Peter den store som ett led i Rysslands europeisering. Per-Arne Bodin berättade om staden utifrån fem läsningar – rysk, nordisk, europeisk, imperialistisk och hopplöshetens stad. Per-Arne Bodin menade att St Petersburg kan läsas som en undergångsstad som rymmer mycket existentiell ångest och en stad som enligt gammelryssar skulle sjunka i träskmarken där den låg.

Monica Gårdebäck läste dikter och Slaviska kören sjöng ryska sånger om St Petersburg.

Systemet för full kostnadstäckning klart

TEXT: MARIA SANDQVIST FOTO: ORASIS FOTO/GA

En fråga som länge diskuterats är den om full kostnadstäckning för externfinansierade forskningsprojekt.

Nu har de statliga finansierarna och universiteten/högskolorna kommit överens om ett påslag på 18 procent för indirekta kostnader och 17 procent för lokalkostnader, totalt 35 procent. Överenskommelsen är utformad efter ett förslag som tagits fram av en partsammansatt grupp under ledning av förre finansministern Ingemar Mundebo. Förslaget på hur ett system skulle kunna utformas redovisades i höstas. Enligt gruppen ligger den verkliga kostnaden dock på omkring 50 procent.

– Man har nått en kompromiss för att komma fram till en behövlig uppgörelse, säger förvaltningschef Leif Lindfors.

Påslaget på 35 procent gäller även

för sådana bidrag till utrustning vars storlek understiger 170 000 kronor. För bidrag till utrustning vars storlek överstiger den summan är påslaget 60 000 kronor. För bidrag till longitudinella studier och annan datainsamling görs ett undantag vid påslagsberäkningen för kostnader som överstiger 170 000 kronor och som avser uppdrag till externa organisationer. För uppdragsforskning gäller bestämmelserna i avgiftsförordningen (sfs 1992:191).

De finansierare som hittills skrivit på avtalen är Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (fas), Forskningsrådet för miljö, are-

ella näringar och samhällsbyggnad (Formas), Vetenskapsrådet (vr), vin-nova, Riksbankens Jubileumsfond och Stiftelsen för strategisk forskning.

Avtalen med forskningsråden (fas, vr, Formas) gäller från den 1 juli 2003 och de övriga från 1 januari 2003 eller vid datum för undertecknandet.

De stora privata finansierarna, bland annat Wallenbergstiftelsen och Cancerfonden, ingår inte i överenskommelsen och arbetet med att finna en lösning med dem fortsätter. ■

Mer information finns på suhf:s hemsida, www.suhf.se

Riktlinjer för forskningens externa medel

TEXT: MADELEINE SALOMON

I februari fastställde Vetenskapsrådets styrelse riktlinjer för hur forskare som söker eller tar emot forskningsbidrag från rådet ska redovisa kommersiella intressen. Behovet av riktlinjer har bland annat blivit aktuellt genom de ökande kraven på att forskningen ska nyttiggöras. Allt fler forskare inleder också idag samarbete med industrin eller arbetar som konsulter åt företag, enligt Vetenskapsrådet.

– Det är absolut inget fel i det, säger Elisabeth Haggård-Ljungquist, professor vid Genetiska institutionen och ledamot i Vetenskapsrådets etikkommitté, som varit med och tagit fram riktlinjerna. Det ligger i såväl universitetens och högskolornas som de offentliga forskningsfinansierarnas intresse att forskarna får möjlighet att utveckla sina resultat och att de också når ut och kommer samhället till nytta.

Akademiska forskare uppmanas därför att själva starta företag och söka patent eller att samarbeta med etablerade företag som kan hjälpa dem att utveckla forskningsresultaten.

– Naturligtvis kan det i detta finnas en risk för att objektiviteten kan påverkas av forskarens eller finansierarens intressen. När det gäller uppdragsforskning kan uppdragsgivaren eventuellt ha rättigheten till att analysera, tolka och besluta om publicering av resultaten. Vetenskapsrådet vill dock att forskaren själv ska ha den rätten i de fall forskningen också finansierats med offentliga medel.

Elisabeth Haggård-Ljungquist understryker ändå att det sällan brukar uppstå sådana problem. Seriösa företag vill inte att resultat feltolkas. Istället handlar det om allmänhetens fortsatta förtroende för den akademiska forsk-

ningen. För att det ska kunna bibehållas är det viktigt att forskarnas samband med kommersiella intressen redovisas öppet och att alla potentiella intressekonflikter synliggörs.

Men det är inte bara för allmänheten detta är viktigt. Även för forskaren är det en trygghet att det finns riktlinjer att lita sig emot.

– En forskare som till exempel ska skriva avtal med ett företag eller industrin kan, inför sin uppdragsgivare, visa upp vilka krav det är som gäller om han eller hon ska kunna få stöd från Vetenskapsrådet. Följs inte riktlinjerna beviljar rådet inga bidrag. I värsta fall kan beviljat anslag också dras in, säger Elisabeth Haggård-Ljungquist. ■

Riktlinjerna finns på Vetenskapsrådets webbplats, www.vr.se

Enighet bakom modell för fördelning av forskningsresurser

TEXT: MARIA SANDQVIST FOTO: ORASIS FOTO/GA

En modell för hur tillkommande forskningsresurser från statsmakterna ska fördelas har föreslagits av Sveriges universitetets och högskoleförbund (SUHF). En tredjedel föreslås fördelas till en bred kunskaps- och forskningsbas och två tredjedelar till satsningar för excellens.

Sveriges Lärosäten har inom Sveriges universitet och högskoleförbund (suhf) enats om ett förslag om hur tillkommande resurser till forskning från statsmakterna ska fördelas. Bakom förslaget ligger en analys av resursutvecklingen för forskning och forskarutbildning vid universitet och högskolor de senaste årtiondena, som redovisades av suhf i mars 2002. Analysen visade att det behövs en förstärkning på minst tre miljarder kronor till den årliga forskningsbudgeten för att säkerställa att all högre utbildning kan utvecklas på vetenskaplig grund.

– Det är mycket glädjande att det finns en enighet bakom förslaget som också bygger på en väl genomtänkt analys, säger prorektor Gunnel Engwall som deltagit i beslutet om förslaget.

Den modell som föreslås innebär att en tredjedel av de tillkommande resurserna riktas till en bred kunskaps- och forskningsbas med koppling till grundutbildningen genom att en ny resurs för forskning kopplas till ersättningen per helårsstudent i grundutbildningen. En tredjedel fördelas till lärosätena i proportion till de bidrag de fått från forskningsråd med kollegial granskning av anslagsansökningar under de tre senaste åren. Den sista tredjedelen fördelas direkt till lärosätena i konkurrens efter kvalitetsgranskning av internationella kolleger av programförslag som presenteras av lärosätena. Förslagen ska bygga på lärosätenas egna strategier för långsiktig kunskapsutveckling.

Kriterierna för urval kan utöver vetenskaplig kvalitet också vara att premiera samverkan över ämnesgränser och mellan lärosäten liksom regional samverkan.

– Det är viktigt för Stockholms universitet att såväl grundforskningen som lärarnas möjlighet att forska lyfts fram. Dessutom är kvalitetsgranskningen av stor betydelse, säger Gunnel Engwall. ■

Läs mer på suhf:s hemsida, www.suhf.se

WEBBTIPS:

EXPO 2003 – Kommunikation kräver sammanhang

Kan man illustrera det kritiska tänkandet med hjälp av ett cd-romspel? Finns det alternativa sätt att lära barn hur man kan agera i en nödsituation? Hur fungerar det att lära barn samverkan och samarbete med hjälp av en webbaserad community?

Avgångsstudenterna vid utbildningen Multimedia pedagogik-teknik presenterar sina examensarbeten också på webben. Det handlar till exempel om cd-romspel och webbplatser med olika innehåll. Webbplatsen är ett bra sätt att visa upp de olika projekten inför den stora utställningen som hålls vid Stockholms Akademiska Forum den 22 till 29 maj. utbildningen är ett tvärvetenskapligt utbildningsprogram vid Stockholms Universitet, och leder till en kandidatexamen i pedagogik med inriktning på ny kommunikationsteknologi och digital medieteknik.

Adressen är expo.mmedu.net

Populärvetenskapligt om biologisk mångfald

Tillsammans med Formas och Naturvårdsverket har Vetenskapsrådet tagit

fram en stor, innehållsrik och intressant webbplats om biologisk mångfald. Målet för de extra satsningar som Sverige nu gör vad gäller biologisk mångfald är att öka kunskapen om växt- och djurarters utveckling, egenskaper, livsmiljöer och samspel – om de grundläggande förutsättningarna för ett ekologiskt hållbart samhälle.

Den biologiska mångfalden utgörs enkelt uttryckt av livet på jorden i sin helhet och i alla dess former. Om detta finns nu alltså en webbplats, som innehåller aktuella frågeställningar om forskning inom biologisk mångfald. Ämnet har delats in i sju delområden som överblickas i text och bild. Cirka 250 nya forskningsprojekt finns populärvetenskapligt beskrivna.

Adressen är www.biologiskmangfald.nu.

Arbetsmiljön – en fråga för alla

Är bra arbets- och studiemiljö en självklarhet på universitetet? Det var temat för campuskonferensen den 9 april som i år drog 450 besökare, mot förra årets 260. Ökningen tror Nina Wettergren, projektledare för campuskonferensen, beror på temat.

– Vår arbetsmiljö är ett ämne som alla är berörda av och har en åsikt om.

Har universitetets yttre framgångar, såsom den balanserade ekonomin och avklarade helårsprestationer, skett till priset av en sjukdomsframkallande stress? Den frågan ställde rektor Gustaf Lindencrona i sitt inledningstal och menade att det i så fall inte är värt det priset. Han menade att mycket kan bli bättre och att campuskonferensen handlade om vad som kan göras för att förbättra arbetsmiljön.

– Det är viktigt att sätta in resurser på rätt ställe där vi kan påverka situationen, som till exempel i introduktionen av nya doktorander, sade Gustaf Lindencrona.

En fråga som diskuterades vid flera tillfällen under campuskonferensen var just doktorandernas arbetssituation. Ett av seminarierna handlade om handledarrollen och dess betydelse och handledarutbildning för samtliga forskarhandledare efterfrågades, något som också är en av åtgärderna i universitetets handlingsprogram för forskarutbildningen 2003-2005. Dessutom redovisades Doktorandpulsens, en enkätundersökning som genomförts av Stockholms universitets studentkår (sus) på initiativ av två doktorander vid Psykologiska institutionen. Enkäten besvarades av 600 doktorander vid universitetet och visade bland annat att det är stora skillnader mellan fakulteterna.

– Vi hoppas att universitetet vill bekosta en fortsättning i form av en djupundersökning. I den vill vi gå in på de problemområden som redovisades i enkäten och försöka ta reda på varför de förekommer. Det handlar till exempel om då doktorander inte har en egen dator eller har känt sig kränkta på grund av kön, säger Christina Stoppel-Hillerström, vice kårordförande vid sus. ■

SU-Nytt har tidigare skrivit om arbetsmiljön och en del av de förbättringsåtgärder som vidtagits av universitetet (jfr SU-Nytt 3/02, 4/02 och 7/02).

Mer information om campuskonferensen finns på www.ck.su.se

TEXT: MARIA SANDQVIST FOTO:ORASIS FOTO/GA

Fan vet.

hans wijkander, prefekt och professor i nationalekonomi, svarar i dn på stan den 28 mars på den klassiska frågan angående lågkonjunkturen: "när vänder det?"

VISSTE DU ATT...

... när Naturvetenskapliga fakulteten höll Öppet hus den 24 mars kom över femhundra besökare som på fem timmar mumsade i sig sjuhundrafemtio semlor. Vilka som måste ha ätit mer än en semla får vara osagt. Ett väldigt populärt inslag är det hur som helst. Efter förra årets problem med spillt florsocker fanns i år också gott om servetter till hands ...

FÖRENINGAR HOS OSS:

Glada danser för alla som vill

TEXT: MARIA IBSÉN FOTO:ORASIS FOTO/GA

Akademiska folkdanslaget (AF) bildades av studenter vid Stockholms högskola 1937. Numera vänder sig föreningen till alla med någon form av eftergymnasial utbildning. Gemensamt för de cirka 250 medlemmar är förstas det stora intresset för att dansa.

– Det är så himla roligt med dans! säger föreningens sekreterare Åsa Hansson med ett stort leende. Dessutom får man motion och träffar trevliga människor.

– Jag har velat dansa så länge jag kan minnas, fortsätter Åsa som just nu jagar ett examensjobb i datalogi. Men det där med att stå på samma ställe och skaka lite passar inte mig.

När jag läste matematik 1990 hittade jag af, dit man kan komma ensam eller med en vän. Jag gick med direkt.

Akademiska folkdanslaget träffas varje tisdag mellan klockan 18.00 och 20.00 och dansar till levande musik. Traditionellt har det alltid varit piano, men numera dansar man också till andra instrument. Den som vill vara med i föreningen och kan dansa är välkommen att bara dyka upp. För intresserade nybörjare ordnar af en kurs varje hösttermin.

Lekstuga

En vanlig tisdag kommer det ungefär 20 – 30 personer. Oftast inleds kvällen med en genomgång av en dans. Är man inte jämna par turas man om. De som inte dansar vakar över de dansande och rättar varandra godmodigt. Kvällen fortsätter med lite friare övningar. Just den här kvällen föreslår någon en speciell dans.

– Nej, nej, protesterar en kvinna. Den passar oss inte alls längre, när ena hälften inte kan hoppa och den andra hälften inte kan lyfta!

Både hon och hennes partner skrattar när hon säger det, de andra stämmer in och man väljer en annan dans.

Förutom de regelbundna träffarna ordnar man också lekstugor, större dansfester. Lekstuga för att leka är ett gammalt ord, som tidigare också hade betydelsen dansa och spela. Det kan vara en bal med 1600-talsdanser, eller lekstuga med folkdräkter från Skåne till Norrbotten representerade. af anordnar också vandringar och utflykter. Årets stora händelse är jullekstugan.

– Det är något speciellt med att dansa långdans med tvåhundra personer, säger Åsa lite längtansfullt.

Många olika danser

Repertoaren är stor, och man dansar danser från hela världen. Folkdans, gammeldans, olika högrestandsdanser, polskor ... Men vad är det egentligen för skillnad mellan folkdans och gammeldans?

– Folklig dans brukar man benämna det som dansades spontant ute i bygderna, förklarar Sten-Axel Julin som är en av pianospelarna. Då dansade paren var för sig på samma ställe på dansgolvet.

Gammeldans, som vals och polka, stod för ett nytt sätt att dansa när den kom. Här rör sig paren runt golvet var för sig. Begreppet kom till i mellankrigstiden för att skilja de gamla danserna från de nya som foxtrot och twostep. Folkdansen är den folkliga dansen tolkad och framförallt koreograferad av borgerskapet. Den kom till i mitten av 1800-talet i nationalromantikens spår. Ofta är det flera par som gör turer tillsammans.

– Fast det finns förstås inga knivskarpa gränser, lägger Sten-Axel till.

Dans är bra motion för hjärnan också. Säkert tar sig folkdansarna den här tisdagen genom alla turerna i Östgotapolskan. Och att de har roligt råder inga tvivel om. ■

Dans definieras av Nationalencyklopedin som "rörelser till rytm och melodi". Sannolikt har människor dansat i alla tider, för att komma i kontakt med gudarna, för att komma i kontakt med det motsatta könet, eller bara för att det är så roligt. Besök af:s hemsida. Adressen är come.to/folkdans

De gör nätet säkert

TEXT: CALLE ARVIDSON FOTO: ORASIS FOTO/GA

De sköter om universitetets virtuella miljö och ser till att vi är säkra när det gäller intrång. Enheten för IT och media ser till så att varken information eller utrymme stjäls i universitetets datorer.

– Vi ska vara en hjälpsam kontakt som får användarnas verksamhet att fungera bättre. Det är en viktig drivkraft i vårt arbete, säger Kjell Gullberg, ställföreträdande enhetschef på Enheten för it och media.

– Vårt uppdrag är att hjälpa universitetets medarbetare med it-säkerhetsfrågor. Dels med skydd, dels med att när någon drabbas hjälpa till att reda upp problemen.

Det kommer ungefär 100 000 säkerhetsvarningar via de elektroniska systemen varje dygn. Av dem kontrolleras cirka 20 stycken extra noga, det är bara någon promille som är verkliga intrång. Men cirka 50 gånger per dygn söks alla universitetets datorer igenom utifrån.

– Man kan jämföra det med om någon gick runt i ett bostadsområde och kollade om lägenhetsdörrarna står öppna, och sådant hjälper vi till att avstyra, säger teknikern Andreas Östling.

– Många enskilda användare tänker kanske att varför skulle just min dator attackerats, men vi har snabba nät och många datorer – cirka 11 000 stycken, vilket gör det intressant att kunna använda våra datorer illegalt.

Därför är ständigt intrångsdetekteringssystemen igång. Stockholms universitet har ett både centraliserat och decentraliserat system där universitetets samtliga datorer har ett bra grund-

Kjell Gullberg, Robert Jonsson och Andreas Östling

skydd genom filtrering i anslutningen till Sunet.

– Problematiken med brandväggar kan göra att man förleds att tro att man har en hög it-säkerhet enbart genom att installera brandväggar, och så är inte fallet, säger Kjell Gullberg.

Testar ständigt

Ett genomträngande fläkturr stiger från de många servrar, datorer och andra apparater som finns i laboratoriet där man testar nya system, funktioner, programvaror och servrar.

– Vi måste kunna använda oss av samma verktyg som de som försöker ta sig in, därför är samverkan viktigt, och vi hjälper institutionernas systemadministratörer med tester, säger teknikern Robert Jonsson.

En annan viktig del av arbetet är att sälla information.

– Vi har många dagliga omvärldskontakter som är både tidsödande och krävande. Det finns e-postlistor som distribuerar aktuella säkerhetsvarningar som kan skicka flera hundra mejl om dagen som vi går igenom, berättar Robert Jonsson.

– Om vi upptäcker problem med program och annat så förmedlar vi omedelbart all tillgänglig information till systemadministratörerna ute på institutionerna, de är egentligen de viktigaste personerna för universitetets datanät. Vi är deras kunskapsbank och ger aktivt stöd med de system vi har. Och medvetenheten om behovet av it-säkerhet ökar hela tiden hos användarna. ■

Misstänkta dataintrång och andra it-säkerhetsärenden kan man anmäla på irt@su.se